

Mg. JĀNIS MIĶELIS ZAĶIS – EMĪLIJAS GUDRINIECES VĀRDBALVAS LAUREĀTS

Latvijas Zinātņu akadēmija piešķir jauniešiem zinātniekiem Emīlijas Gudrinieces vārdā nosaukto balvu par labāko darbu ķīmijā vai ķīmijas tehnoloģijā. Professore E. Gudriniece (1920-2004) bija ķيميķe, Latvijas Zinātņu akadēmijas akademiķe, RPI (tagad – RTU) izveidojusi Organiskās sintēzes un biotehnoloģijas katedru un vairāk nekā 20 gadus to vadījusi. Professore E. Gudrinieces zinātniskais darbs saistīts ar diketonu, heterociklisko savienojumu sintēzi un to bioloģiskās aktivitātes pētījumiem, mūža pēdējos gados – ar krustziežu un citu augu eļļu praktiskās izmantošanas iespējām biodīzeļdegvielas ražošanā. Par furacilīna sintēzi un ieviešanu ražošanā E. Gudriniece saņēmusi vairākas prēmijas. Apbalvota ar Paula Valdena medaļu un “Grindex” un LZA balvu par mūža ieguldījumu jauno ķيميķu sagatavošanā un heterociklisko savienojumu ķīmijā.

2021. gada 19. janvārī LZA Senāts apstiprināja balvu ekspertu komisiju lēmumus un piešķir trīs vārdbalvas jauniešiem zinātniekiem. *Mg.chem. Jānim Miķelim Zaķim*, RTU Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultātes studentam, **tika piešķirta Emīlijas Gudrinieces balva ķīmijā par darbu “Azidopurīnu Maizenhaimera kompleksu pielietojums jaunu sintēžu metožu izstrādē”, darba vadītājs LZA īstenais loceklis M. Turks, Dr.chem. I. Novosjolova.**

Jānis Miķelis Zaķis 2020. gada vasarā ar izcilību absolvēja Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultāti (MLĶF), iegūstot inženierzinātņu maģistra grādu ķīmijas tehnoloģijā, un pašlaik plāno uzsākt doktorantūras studijas Strasbūras universitātē sadarbībā ar Šveices agroķīmijas kompāniju *Syngenta*. Interese par ķīmiju Jānim radās jau mācoties Valmieras Valsts ģimnāzijā, un to veicināja dalība Janīnas Grāveres (arī LZA Emīlijas Gudrinieces vārdbalvas laureātes) vadītajā jauno ķيميķu pulciņā. Brīvprātīgais ārpusklases darbs ar ķīmijas eksperimentiem un demonstrējumiem, dalība LU Jauno ķيميķu skolā un skolēnu zinātniski pētnieciskā darba izstrādē sadarbībā ar RTU radīja vēlmi ķīmiju apgūt padziļināti. Studējot RTU, Jānis Miķelis Zaķis izvēlējās iesaistīties MLĶF studentu pašpārvaldē, kuras aktīvs biedrs viņš ir bijis visus sešus studiju gadus. Kā pašpārvaldes biedrs Jānis ir gan pārstāvējis studentu intereses, gan vadījis nakts orientēšanās sacensības, gan veicis ķīmijas paraugdemonstrējumus dažādos pasākumos. Bakalaura studiju laikā Jānis sāka iesaistīties studentu zinātniskajā darbā RTU MLĶF Organiskās ķīmijas tehnoloģijas institūtā profesora Māra Turka vadībā. Bakalaura darbu viņš aizstāvēja ar izcilību un daļu rezultātu prezentēja starptautiskajā konferencē *Balticum Organicum Syntheticum* (2018, Tallina, Igaunija). Jānis Miķelis Zaķis 2018. gadā tika iekļauts RTU Zelta fondā, kur virtuāli apvienoti labākie konkrētā studiju gada absolventi. Jāņa studiju rezultātus un sabiedriskās aktivitātes ir atzinīgi novērtējis arī Vītoli fonds, piešķirot viņam Egona Kaimiņa un Viļa M. Barēvica piemiņas stipendijas. Maģistra studiju laikā Jānis turpināja strādāt RTU Organiskās ķīmijas tehnoloģijas institūtā, un kopā ar profesoru Māri Turku un docenti Irinu Novosjolu izvērsa pētījumus purīna atvasinājumu jomā, attīstot Kristera Ozola atklāto sulfonilgrupas danča reakciju, ar kuru iespējams panākt komerciāli pieejamu purīna atvasinājumu ērtu tālāku modificēšanu. Liela daļa no Jāņa maģistra darba ir publicēta augstā starptautiskā līmenī (Zaķis, J. M., Ozols, K., Novosjolova I., Vilšķersts, R., Mishnev, A., Turks, M. Sulfonyl group dance: a tool for the synthesis of 6-azido-2-sulfonyl-purine derivatives. *J. Org. Chem.* 2020, 85(7), 4753–4771), bet citi atklājumi par azidopurīnu cikla atvēršanu vēl gaida savu publicēšanu tuvā nākotnē. Paralēli studijām un zinātniskajam darbam Jānis veiksmīgi vadīja skolēnu zinātniski pētnieciskā darba izstrādi RTU Inženierzinātņu vidusskolā. Skolniece Paula Osmane savu darbu aizstāvēja ar izciliem rezultātiem, 2020. gadā iegūstot pirmo pakāpi valsts zinātniski pētniecisko darbu konkursā un pirmo vietu RTU organizētajā konkursā “Pasaule pieprasa tehniskos prātus”.